

خلاصه ای از مباحث

تهیه کننده :

اسماعیل عباس نژاد

اخلاق اسلامی (مبانی و مفاهیم)

فصل اول:

اهمیت و ضرورت اخلاق - این علم از همه علوم برتر است و به نیکو کردن رفتار انسان از آن جهت که انسان است می پردازد لذا دانشمندان مسلمانان به دانشجویان سفارش می کنند پیش از فراگیری هر علمی به فراگیری علم اخلاق بپردازند

روح انسان بفرموده قرآن در آیه ۱۰ سوره بقره که درباره منافقین است همانند جسم بیمار می باشد بنا بر این باید برای سلامتی روح به ویژگی های روح سالم آشنائی پیدا کرد لذا سلامتی روح در گروه آراسته بودن به صفات پسندیده است پس برای آراستن روح و نفس باید صفت های ناپسند را از آن زدود که این مطلب را با آموختن علم اخلاق می توانیم عملی بنمائیم

دیگر اینکه تشخیص خوب از بد و زشت از زیبایی در گرو سلامت روح انسان می باشد و تهذیب نفس از آلودگی ها که این مطلب در آیه ۱۴ سوره مطففین بیان شده است. لذا ضرب المثل است که عقل سالم در بدن سلام است. برای همین است که خداوند یکی از اهداف اساسی بعثت پیامبران بویژه پیامبر اسلام (ص) را تزکیه نفس انسانها از آلودگی بیان کرده است / آیه ۲ سوره جمعه .

از اهمیت علم اخلاق است که پیامبر در روایتی فرموده است که همانا مبعوث شدم تا مکارم اخلاق را تکمیل کنم لذا یکی از رفتارهای پیامبر (ص) که نشان دهنده اخلاق والای اوست رفتارش با مشرکان پس از فتح مکه است مشرکان مکه از هیچ نامردمی در حق پیامبر و مسلمانان دریغ نکرده اند و پس از هجرت آن حضرت به مدینه در جنگ های مختلف بعضی از بهترین یاران و خویشان پیامبر را به شهادت رساند حتی تصمیم به قتل آن حضرت نیز داشتند اما پیغمبر پس از فتح مکه فرمان عفو داد از همه کارهای زشت آنها صرف نظر نمود.

تعریف علم اخلاق

اخلاق جمع خُلُق می باشد که این معنای لغوی آن است که بیان گر حالت و کیفیت باطنی است که با چشم سر و حواس ظاهر مشخص نمی شود در مقابل کلمه خُلُق که عبارت است از حالت و کیفیت محسوس که با حواس ظاهری قابل درک است که این معنا برای حالت خلق است ولی در خلق به معنای دریافت و سیرت معنوی می باشد که سیرت معنوی و باطنی انسان مانند مهربانی، نرم خویی و شجاعت از ویژگیهایی است که با حواس ظاهری دریافت نمی شود بنابراین اخلاق صفت ها و ویژگی های باطنی و معنوی انسان را بیان می کند. که خلق حالتی است که باعث می شود افعال مناسب با آن بدون نیلر به فکر و تأمل از فرد صادر شود.

بنابر این علم اخلاق: علمی است که صفت های نفسانی خوب و بد (فضایل و رذایل) و اعمال و رفتار اختیاری خوب و بد و نیز شیوه تحصیل صفت های نفسانی خوب (فضایل) و انجام اعمال پسندیده و شیوه دوری از صفت های نفسانی بد (رذایل) اعمال ناپسند را بیان می کند.

لذا دانشمندان مسلمان علوم را به دو دسته نظری و عملی تقسیم می کنند. علوم نظری تنها با شناخت حقیقت امور سر و کار دارد اما علوم عملی به امور عملی انسان می پردازد. به بیان دیگر علوم نظری ناظر به هست ها و علوم عملی ناظر به باید هاست. علم اخلاق از علوم عملی است و به همین روی گزاره های موجود در آن ناظر به باید هاست.

ممکن است برخی قواعد اخلاقی به صورت قانون در آید برای مثال توهین به دیگران که نوعی

سر پیچی از قواعد اخلاقی است در قانون نیز جرم محسوب شود در این صورت قاعده اخلاقی مذکور ویژگی های قانون حقوقی را نیز خواهد داشت.

خداوند یکی از اهداف اساسی بعثت پیامبر اسلام (ص) را تزکیه مردم از آلودگی های اخلاقی می داند که در سوره آل عمران آیه ۱۶۳ بیان می کند پس از رحلت پیامبر اکرم(ص) به سبب تاکید های ایشان توجه به مسائل اخلاقی تداوم یافت امیر المومنین (ع) اولین کسی است که در این باب اثری مکتوب از خود به یادگار نهاد. ایشان هنگامی که از جنگ صفین باز می گشت در نامه ای نسبتاً مفصل خطاب به امام حسن (ع) نکاتی مهم در اخلاق و تربیت اخلاقی بیان نمود که در نهج البلاغه آمده است

که این روند تا به امروز همچنان ادامه دارد و نشانگر پیشینه طولانی و افتخار آمیز اخلاق در جهان اسلام است.

رویکرد مختلف در اخلاق اسلامی

بر رسی کتاب های اخلاق اسلامی نشان می دهد چهار رویکرد در اخلاق اسلامی مطرح می باشد که عبارتند از: رویکرد فلسفی - رویکرد عرفانی - رویکرد نقلی و رویکرد تلفیقی. که ما رویکرد تلفیقی را که تلفیقی از آیات و روایات است را محور و اساس قرار می دهیم .

فصل دوم: مبانی اخلاق اسلامی

هر علمی بر مبانی خاصی استوار است و علم اخلاق اسلامی نیز اینچنین است

در جهان بینی اسلامی آفرینش جهان و انسان بیهوده نبوده و خداوند هدفی داشته است که جز با اخلاقی زیستن تحقق نمی یابد که در این فصل به بر رسی هدفمندی انسان-هدف انسان- آئین بندگی و توانمندی او برای رسیدن به هدف به عنوان مبانی اخلاق اسلامی می پردازیم.

۱- هدفمندی انسان:

ما هدفمندی انسان را به اختصار از دیدگاه آیات و روایات بیان می کنیم .

از نظر متون اسلامی آفرینش جهان بیهوده و عبث نیست که این مطلب را در آیات فراوان قرآن آورده مانند آیات ۱۹۱ آل عمران و ۱۶ انبیاء و ۳۸ دخان این آیات به روشنی بر هدفدار بودن جهان هستی دلالت دارند بر اساس این آیات نه تنها کل جهان هستی بلکه همه موجودات برای تحقق هدفی آفریده شده اند از این رو در برخی از آیات مثل آیه ۱۱۶ سوره مومنون انسان را خطاب قرار داده و به آفرینش انسان ها اشاره کرده و آن را هدفمندار می داند .

۲- هدف انسان:

بر اساس متون اسلامی هدف از آفرینش جهان هستی فراهم آمدن زمینه مناسب برای آفرینش انسان است /سوره هود آیه ۷ و کهف آیه ۷ بنا بر این هدف از آفرینش آسمان ها و زمین . آفرینش انسان است و هدف از آفرینش انسان نیز آزمایش او تا نیکو کاران از بد کاران تمیز داده شوند.

۳- آئین بندگی:

چنان که گفته شد تنها راه برای نایل شدن انسان به هدف آفرینش خود بندگی خداست که نه ذلت انسان بلکه اوج رفعت و عین ربوبیت اوست که امام صادق (ع) فرمود: بندگی گوهری است که باطن آن پروردگاری است .

فصل سوم: فضیلت های اخلاقی ایمانی

دور نمائی از فضائل و رذائل اخلاقی در قرآن و روایات

صفات اخلاقی بیان شده در قرآن و روایات به فضایل اخلاقی عام -ایمانی و اجتماعی تقسیم بندی می شود. رذائل اخلاقی نقطه مقابل فضائل هستند و تقسیم رذائل بر حسب رابطه چهارگانه نیز صحیح نیست چرا که رذائل بر تمام روابط انسان تاثیر می گذارد لذا برخی از مهمترین رذائل اخلاقی را بیان خواهیم کرد.

فضائل اخلاقی عام: تعقل و تفکر- پیروی از دلیل و منطق- حق گرائی- صبر و استقامت -ترجیح دادن آخرت بر دنیا و فریفته دنیا نشدن و نیز یکرنگی و عدم نفاق .

فضائل اخلاقی ایمانی: یقین- انقیاد در برابر خدا (طاعت و تقوا- دوری از محارم و ادای فرائض) -عبادت خدا- اخلاص- مقدم بودن محبت خدا بر دیگر چیزها -دوستی و دشمنی در راه خدا- توکل- بیم و امید- سپاسگزاری زبانی و عملی -تعظیم شعائر الهی- یاد خدا- توبه و استغفار بعد از هر خطا- رضا به قضای الهی -حسن ظن به خدا -اعتراف به تقصیر- انقیاد در برابر پیامبر (ص) و امامان (ع)- محبت به پیامبر(ص) و اهل بیت او (ع) و نیز احترام به پیامبر(ص).

فضایل اخلاقی اجتماعی: احسان والدین - خویشان - یتیمان- بینوایان و ... -اعتدال در استفاده از دنیا (اسراف و تبذیر نکردن- زهد - قناعت و کفاف) اصلاح میان مردم- رعایت عدل و انصاف- دعوت به نیکی ها و باز داشتن از بدی ها - اهتمام به امور مسلمانان و خیر خواهی آنان -حیا و عفت - وفای به عهد - به نیکی سخن گفتن - عفو و گذشت- دفع بدی به نیکی - حلم و فرو بردن خشم- نزاع نکردن - اعراض از جاهلان- کریمانه گذشتن از لغویات - نرمی رفق و مدارا و خوش رفتاری با مردم- ادای امانت- همیاری در کارهای نیک و نیز رعایت حقوق برادران ایمانی.

رذایل: ارتکاب گناهان بویژه گناهان کبیره - ریا - پیروی از هوای نفس - ریاست طلبی- غضب- طمع- حسد- تعصب- عجب - تکبر و تفاخر - سفاهت - قساوت همنشینی با اهل معصیت - آزار مسلمانان - مکر و خدعه - دورغ- جستجوی عیوب مومنان - سرزنش کردن - غیبت - بدگمانی و تهمت - سخن چینی - تهدید مومن و نیز افشای اسرار.

فضیلت های اخلاقی ایمانی

فضیلت های اخلاقی ایمانی صفاتی هستند که با ایمان اسلامی ارتباط وثیقی دارند به گونه ای که بدون ایمان به خداوند طرح آنها نیز بی معنا خواهد بود .

فضیلت های اخلاقی ایمانی متعددی به برخی از مهم ترین آنها اشاره خواهیم کرد.

۱- محبت خدا -پیامبر (ص) و اهل بیت (ع)

خداوند از مومنان انتظار دارد که او و پیامبر (ص) را از نز دیکان خود و از مال و ثروت و حتی از جان خود بیشتر دوست بدارند. سوره توبه آیه ۲۴ و سوره بقره آیه ۱۶۵.

مفهوم محبت :

محبت در لغت به معنای دوستی و علاقه است. در متون دینی بر محبت به خداوند و پس از آن محبت به پیامبر(ص) و اهل بیت (ع) تاکید شده است و از ویژگی های مومن به شمار می آید و محبت مومن به دیگران در طول وی به محبت خداست. و منشا همه محبت ها در فطرت کمال جوای انسان است. و محبت به خدا و پیامبر(ص) و اهل بیت (ع) کاستی های محبان را می زداید و صفت های کمالی را در آنان ایجاد می کند /سوره آل عمران آیه ۳۱

راه رسیدن به محبت خدا و اولیای او نیز معرفت به خدا و پیامبر (ص) و اهل بیت (ع) است.

۲- تسلیم بودن در برابر خدا

خداوند در آیه ۳۴ و ۳۵ سوره حج مومنان را به تسلیم و فروتنی در برابر خود فرا می خواند و ویژگی فروتنان را ترس و خشیت از خدا بیان می کند .

تسلیم بودن در برابر خداوند به معنای پیروی بی چون و چرا از دستور های اوست که در متون دینی آن را تعبد و عبادت می خوانند. و اطاعت از خداوند مایه رضایت خدا و بهشتی شدن انسان است که از آثار تسلیم خداوند بودن می باشد.

آنچه باعث می شود مومن خود را تسلیم خداوند کند و بی چون و چرا دستورهای او را بپذیرد شناخت عمیق و دقیق خداوند و محبت به اوست بنا بر این هر اندازه شناخت انسان از خدا ژرف تر دقیق تر و فراگیر تر باشد به همان اندازه نیز تسلیم وی در برابر خداوند نیز بیشتر است.

۳- خوف ورجا (بیم و امید)

وجود این دو صفت در مومن در بسیاری از آیات قرآن و روایات تصریح شده است. خداوند در قرآن ترس از خدا و روز قیامت را از صفت های متقین بر می شمارد / آیه ۴۸ و ۴۹ سوره انبیاء

مفهوم خوف ورجا

ترس و امید یا خوف ورجا دو حالت نفسانی اند که در شرایطی خاص بر انسان عارض می شوند

بیم و امید دو بالی هستند که انسان را در مسیر رضای خدا به پرواز در آورده او را از آسیب ها و خطر ها حفظ می کنند. ترس انسان را در برابر خطر ها هشیار می کند و امید نیز به او نشاط و انگیزه فعالیت می دهد.

بیم و امید لازمه جدائی ناپذیر معرفت به خداست. کسی که خداوند و صفت های او را به درستی بشناسد ناگزیر حالت خوف ورجا نیز در او بوجود خواهد آمد. سوره فاطر آیه ۲۸ خداوند باوجود بخشندگی و مهربانی بسیار بسی سختگیر و قهار است از این رو شناخت خداوند و باور به او در انسان حالت ترس و امید را بوجود می آورد. از سوی دیگر خداوند فرموده است آنان که دستورهای او اطاعت کنند پاداش می گیرند و آنان که از دستورهای او سر پیچی کنند کیفر می شوند. امام صادق (ع) می فرماید: آن که از خدا بترسد نفسش سخاوتمندانه از دنیا چشم می پوشد که این از آثار خوف ورجاست.

لذا منشا اصلی خوف ورجا شناخت خدا و ایمان به اوست از این رو به هر اندازه معرفت و ایمان شخص نسبت به خدا ژرف تر باشد بیم و امیدش نیز قوی تر خواهد بود.

۴- توکل

توکل از ویژگی هایی است که در آیات و روایات بر آن تاکید شده است خداوند به کرات مومنان را به توکل بر خدا فرا خوانده است / سوره تغابن آیه ۱۳ و سوره یوسف آیه ۶۷

توکل به معنای واگذاشتن است. و مومن تنها به توانایی و لطف خداوند اعتماد و اطمینان دارد که این معنی توکل است. لذا توکل به خدا بدین معناست که انسان در رسیدن به هدفهای خود علاوه بر فراهم آوردن اسباب و شرائط لازم خود را تنها منوط به خواست و اراده خدا می داند و در این راه تنها به او امیدوار است

بر پایه جهان بینی مومن جز بر خداوند اعتماد و اتکا نخواهد کرد که این منشاء توکل است که علی (ع) می فرماید: منشاء توکل اعتماد به خدا - یقین و ایمان قوی به اوست.

اتار توکل

۱- رهایی از ترس و اضطراب و رسیدن به آرامش

۲- بی نیازی از غیر خدا و دستیابی به عزت

۳- قدرتمندی

پیغمبر اکرم (ص) فرمود: هر که می خواهد قدرتمندترین مردم باشد بر خدا توکل کند

توکل نتیجه شناخت خدا و ایمان به اوست برای ایجاد و تقویت این صفت باید معرفت و ایمان خود به قدرت و لطف خداوند را تقویت کنیم

۴- شکر

شکر وجه تمایز زندگی انسانی از حیوانی است. از اهمیت این صفت است که خداوند خود رانیز دارای این صفت می داند /سوره نساء آیه ۱۴۷

شکر به معنای شناخت نعمت و سپاسگزاری از نعمت دهنده است. و شکر سه عنصر دارد.

۱-شناختی ۲-قلبی ۳- رفتاری یا عملی.

عنصر شناختی عبارت از این است که انسان بداند همه نعمت ها از آن خداوند است و دیگران تنها واسطه ای میان خداوند و اویند تا نعمت ها به او برسد.

عنصر قلبی عبارت است از اینکه انسان بامشاهده نعمت های خداوند دلشاد شود.

عنصر عملی یا رفتاری نیز آن است که انسان نعمت های خداوند را در راهی که او دستور داده به کاربرد. از نظر قرآن تفاوت مومن و کافر در سپاسگزاری مومن و ناسپاسی کافر در برابر خداست.

چنانچه در سوره دهر یا انسان در آیه ۳ می فرماید.

مهم ترین اثر شکر افزایش نعمت و بعد هم دوام نعمت است. و راه رسیدن به صفت شکر این است که **اولا** انسان خداوند و نعمت های او را بشناسد و بداند هر نعمتی که به او می رسد از جانب خداست.

دوما اینکه خداوند نعمت های بسیاری در اختیار مردم نهاده که از آنها غافل اند.

۶- صبر و استقامت

شاید در قرآن و روایات پس از ایمان به خدا هیچ صفتی مانند صبر ستایش و به آن توصیه نشده است خداوند به کرات پیامبر (ص) و مومنان را به صبر و پایداری فرا خوانده است /هود آیه ۱۱۲ و نیز در آیه ۱۵۳ سوره بقره به مومنان دستور می دهد از صبر و نماز یاری بگیرند.

صبر در لغت به معنای حبس کردن و باز داشتن است.

به نظر دانشمندان اخلاق صبر عبارت است: از ثبات نفس و مضطرب نگشتن آن در بلا ها و

مصیبت ها و مقاومت کردن در برابر حادثه ها و سختی ها.

منشا صبر و استقامت را در روایات یقین و ایمان به خداوند ذکر کرده اند.

صبر بر سه گونه است: صبر در مصیبت - صبر بر طاعت - صبر در معصیت.

آثار صبر:

۱- رسیدن به هدف ۲- عزت و سر بلندی ۳- بدست آوردن پاداش الهی سوره انسان آیه ۱۲.

۷- اخلاص

اخلاص یکی از ویژگی های بنیادین مومن است. خداوند در قرآن به پیامبر (ص) دستور می دهد خالصانه خدا را بپرستد سوره زمر آیات ۲ و ۳ و ۱ و ۱۲.

مفهوم اخلاص

اخلاص به معنای پیراستن از آمیزه هاست و عبارت است: از خالص ساختن قصد از غیر خدا و پرداختن نیت از ماسوی الله و هر عبادتی که قصد در آن به این حد نباشد از اخلاص عاری است.

آثار اخلاق

۱- پاداش بهشت ۲- حکمت ۳- به سعادت رسیدن

برای خالص شدن چاره ای نیست جز اینکه انسان کاری کند که علاقه و محبت دنیا در وی از میان برود و علاقه و محبت به خدا جایگزین آن شود در این صورت هر کاری انجام دهد برای رضای خدا خواهد بود.

فصل چهارم: فضیلت های اخلاقی اجتماعی

۱- احسان

یکی از اصول حاکم بر رفتار مومن احسان و نیکی است /سوره بقره آیه ۱۹۵

احسان به والدین-خویشاوندان-یتیمان- و نیازمندان سفارش شده است /سوره نساء آیه ۳۶

این دستور ویژه دین اسلام نیست بلکه خداوند پیروان دیگر ادیان را نیز به این فضیلت سفارش نموده است /آیه ۸۳ در سوره بقره

احسان به معنای نیکی کردن است و مصداق های آن عبات است از:

۱- کمک به مردم در هنگام سختی ها ۲- تلاش برای رفع نیازمندی های مردم ۳- گرامی داشتن مومنان ۴- خدمت به مردم.

آثار احسان :

۱ همراهی خداوند ۲- محبوبیت ۳- بزرگی و عظمت ۴- جلب نعمت ۵- سرکوبی دشمنان و اصلاح آنان.

۲- عدل و انصاف

در قرآن خداوند به مومنان دستور می دهد پیوسته و در هر شرائطی عدالت را رعایت کنند

آیات ۵۸ و ۱۳۵ سوره نساء

منشا عدل

انسان فطرتاً شیفته عدل و داد است و از بیداد و ستم بیزار است اما موانعی برای تحقق عدل نیز وجود دارد که عبارت است از: ۱- گرایشهای نفسانی ۲- رابطه خویشاوندی و دوستی ۳- دشمنی و خصومت.

آثار عدل

عدل یکی از زیبا ترین و پرتطرفدارترین و پرکاربردترین واژه هاست که هر کس از شنیدن عدل به وجد می آید و عادل را می ستاید و برای عدل آثاری است که عبارت است از:

۱- بزرگی و سروری ۲-برکت و دوام نعمت ۳- غلبه و پیروزی ۴- بهبود وضعیت مردم ۵- رواج احکام الهی ۶-رضای الهی.

راه عادل شدن

۱-شناختن حقوق دیگران ۲- غلبه بر موانعی که در مسیر عدالت ورزی است

۳-امر به معروف و نهی از منکر

دعوت به نیکی و باز داشتنن از بدی از آموزه های مهم دین اسلام است خداوند در قرآن مسلمانان را به سبب اینکه به کار های پسندیده فرمان می دهند و از کارهای ناپسند منع میکنند بهترین امت می خواند/سوره آل عمران آیه ۱۱۰

معروف در لغت به منای شناخته شده است بنابراین هر رفتاری که در میان مردم رایج باشد معروف است و منکر نیز به منای ناشناخته است و هر رفتار ناشناخته را منکر گویند.

در نظام اخلاقی اسلام معیار پسندیده و ناپسندیده بودن رفتار منابع دینی است

معروف آن است که در منابع دینی به عنوان رفتار پسندیده معرفی شده و منکر نیز آن است که در منابع دینی ناپسند شمرده شده است

تعریف امر به معروف و نهی از منکر: امر به معروف عبارت است از ارشاد به راه های رشد و نجات بخش و نهی از منکر عبارت است از منع از آنچه با شریعت موافق نیست .

آثار امر به معروف و نهی از منکر

۱- اجرا شدن دستورهای دینی و رواج آنها

۲- آبادی زمین و برقراری عدالت

۳- تقویت مومنان و تضعیف منافقان

۴- حاکمیت یافتن مومنان

مراتب امر به معروف و نهی از منکر با استناد به روایات معصومین (ع)

۱-انکار قلبی ۲- امر و نهی زبانی ۳- امر و نهی عملی

۴-اصلاح میان مردم

اصلاح میان مردم از اموری است که در قرآن خداوند در سوره انفال آیه ۱ به آن اشاره کرده است و نیز در آیات ۹ و ۱۰ سوره حجرات نیز آورده است

۵-عفت

بسیاری از دانشمندان علم اخلاق عفت را یکی از چهار صفت بنیادین اخلاقی بشمار آورده اند و در فرهنگ اسلامی نیز عفت بویژه عفت دامن و شکم جایگاه ممتاز دارد که خداوند در قرآن به کرات

مومنان را به رعایت عفت در روابط جنسی و کسب مال فرا خوانده است/سوره نور آیات ۳۰ و ۳۱ و سوره مومنون از آیه ۱ الی ۷.

عفت در لغت به منای باز داشتن نفس از کارهای ناپسند و زشت است.

و در اصطلاح علم اخلاق به حالتی نفسانی گفته میشود که بر اثر اعتدال قوه شهویه بوجود می آید و انسان را از افراط و تفریط در شهوت باز می دارد.

سرچشمه های عفت در سخنان معصومین (ع)

۱- عقل و خرد ۲- خودشناسی ۳- قناعت- ۴- غیرت

آثار عفت در سخنان معصومین(ع)

۱- اعمال انسان از آلودگی ها پاک می شود ۲- باعث عزت انسان می شود ۳- کاهش ناراحتی و غم ۴- نفس انسان از آلودگی ها حفظ و از پستی ها پاک می شود.

۶- سخنان نیکو گفتن

در قرآن معیاری برای تشخیص سخن نیک از بد را در آیه ۷۰ سوره احزاب بیان کرده است که عبارت است بهاینکه ای کسانی که ایمان آورده اید از خدا پروا کنید و سخنی استوار بگویند سخن نیک عبارت است از سخنی راستی که نه بیهوده است و نه پیامد منفی دارد.

معیار سخن نیک از بد به فرموده امام باقر(ع) به شرح ذیل می باشد

۱- سخن از روی علم و آگاهی ۲- بجا سخن گفتن ۳- به اندازه سخن گفتن ۴- نداشتن پیامدهای سوئی چون شرمندگی ، سرزنش و پشیمانی

آثار سخن نیکو

۱- پیروزی همیشگی ۲- زیاد شدن دوستان ۳- در امان بودن از سرزنش دیگران ۴- یاد شدن دوستان و کم شدن دشمنان

۷- عفو و گذشت

آثار عفو و گذشت

۱- اجر و پاداش الهی ۲- از میان رفتن کینه ها ۳- عزت و سرافرازی ۴- طول عمر ۵- جذب مردم و اصلاح آنان ۶- جلب حمایت مردم

امیرالمومنین (ع) در نامه به مالک اشتر منشا عفو و گذشت را دو چیز می داند ۱- مردم یا برادران دینی یکدیگرند یا هموع و همین اقتضا دارد تا جایی که ممکن است از خطاهای یکدیگر چشم بپوشند

۲- انسان همواره در معرض لغزش و خطاست به همان سان که خداوند از خطاهای ما میگذرد بندگان او نیز باید از خطاهای یکدیگر بگذرند.

۸- اهتمام به امور مسلمانان و رسیدگی به آنها

مصدق های آن:

۱- برآوردن نیازهای مومن ۲- رسیدگی به نیازمندان و تامین نیازهای آنان ۳- کمک به درماندگان و رفع مشکلات آنان ۴- خدمت به مومنان.

فصل پنجم

آشنایی با برخی از رذائل اخلاقی :

۱- ارتکاب گناه

آثار گناه: ۱- فاسد شدن قلب ۲- دچار شدن به گرفتاری و مصیبت ۳- حبط عمل ۴- کفر به خداوند

انواع گناهان:

گناهان به دو دسته کبیره و صغیره تقسیم می شوند گناهان کبیره کیفرشان آتش جهنم است و گناهان صغیره نیز کیفرشان کمتر از آتش جهنم نیست

دانشمندان اخلاق شهوت و غضب را دو عامل اصلی روی آوردن انسان به گناهان می دانند. در برخی از آیات پیروی از هوای نفس منشا گناه شمرده شده است/سوره قصص آیه ۵۰ و سوره نازعات آیات ۴۰ و ۴۱

راه های دوری از گناه

۱- یاد خدا و توجه به او ۲- اعتراف به گناهان و پشیمانی از آنها ۳- یاد مرگ ۴- تنفر از گناهان ۵- توجه داشتن به ماندگاری پیامدهای گناه

۲- پیروی از هوای نفس

آثار پیروی از هوای نفس

۱- گمراه کردن انسان ۲- خواری و رسوایی ۳- سختی ها و مشکلات ۴- ضعف اراده ۵- نابود شدن دین فرد و خود او

۶- تکبر

۵- حسد

۴- طمع

۳- غضب

اقسام تکبر: ۱- تکبر در برابر خداوند /سوره بقره آیه ۲۵۸ ۲- تکبر در برابر انبیاء/آیه ۳۱ سوره زخرف ۳- تکبر در برابر مردم

آثار تکبر

۱- اختلال در توانایی فهم و درک انسان ۲- مقاومت در برابر دعوت پیامبران ۳- عذاب الهی ۴- خوار کردن بزرگان ۵- طغیان

عباس نژاد